

AMIT NEM SZERETNÉNK LÁTNI

Van, amit nem szeretnénk látni. Vannak sorsok, melyektől inkább elfordulunk, eltakarjuk a szemünket. Elhaladunk ugyan a szomszéd kerítése mellett, de semmiképp se pillantunk be a személtrepre emlékeztető udvarra, ahol halomba dobált bontott téglák és autógumik áznak a kitartó esőben. Vannak emberek, akik ha szembejönnek velünk, átmegyünk az utca túoldalára, s ha nincs az utcának túlfele, mert keskeny síkátor csupán, akkor inkább nem ismerjük meg az illetőt, még akkor sem, ha megáll és merően ránk néz. Ha már elkerülhetetlen, akkor megismerjük ugyan, de egy hűvös biccentésnél vagy semmire sem kötelező mosolynál többet nem vetünk feléje, hallgatásunkat nem törjük meg, semmiképp nem nézünk rá még egyszer, ezt a súlyos hibát nem követjük el, előre tekintve, rezzenéstelen arccal, de vadul dobogó szívvel továbbhaladunk, és, ha tehetjük, egy darabig még a környékét is elkerüljük annak a helynek, ahol ez a balsorsú találkozás megesett velünk.

Az ilyesmi egy esetben nem lehetséges: ha a saját sorsunkról van szó. Magunktól nem tudunk elfordulni, külön költözni – ha mégis, az a probléma súlyosbodásának jele. A pusztá tagadás egyébként is kevésbé hatékony. Amitől nem tudunk elfordulni, amit nem tudunk átértelmezni, azt felülírjuk valami mással.

De furcsa dolog az önáltatás. Ha kitartóan gyakoroljuk, rajtunk ragad, és sorsunk szerves részévé válik. Azt hinnénk, aki csávában van, annak az önbecsapás luxus: tulajdonképpen nem engedhetné meg magának. Csakhogy épp ez adja hallatlan vonzerejét. Ha nyomorultak, kiszolgáltatottak vagyunk, sorsunkat kiszínezi, átfesteni csaknem életszükséglet. Az egyik novella hőse, a hajósnak öltözött Homolya, a hazugságok újgazdagja is ezzel próbálkozik. Regényes életrajzot kohol magának, szerény keresményéből a Gundelben vacsoráztatja a menyasszonynak kiszemelt nőt, még az esküvőig is eljutnak, de a képzelet műve a valóság első érintésére szétpukkan.

Varga Zoltán Zsolt prózája tágra nyitott szemmel, bátran belenéz a sorsuk ellen kapálózó emberek arcába. A kötet számos novellájának hőse követi az életben is gyakori dramaturgiát: eloldott léggömb utasaként szakad el a sárba rángató valóságtól. Először megkönnyebbül. Aztán dacosan emelkedik. Végül már alápillantani sem mer. A léggömb kosarából kiugrani halálos. A gyanakvó Ungár Feri féltékenységtől úzve jár közért-pénztárosnő felesége után leselkedni: titokban kémlelni ki a titkot. Az előtt kell rejtegetnie érzéseit, aki a legközelebb áll hozzá. Felfokozott féltékenységgel addig provokál, amíg akaratlanul is leleplezi magát, de a székenbe aztán belehal. Egy másik novellahőst, Nándort az áhított lottónyeremény sem rántja ki a mocsárból, ellenkezőleg: még mélyebbre nyomja a maga alá dagasztott iszapba. Kapálózhatunk a sorsunk ellen, de akik beletörődnek, jobban járnak: ők legalább elfogadják, megismerik magukat, s ez megváltoztatja őket. A többiek egész életükben ugyanazt ismétlik: rángatják a kilincset egy kapun, ami nem számukra készült, mert a sajátjukon nem mernek bemenni.

Nem csak önmagukat hitegető, másokat kioktató, életüket nagy zajjal élő embereket találunk a kötetben, de a sors néma elszenvetőit is. Egészen szélsőséges példa erre Zsemle, a kurta lábú korcs, aki lakótelepre kerülve a betonpanelek közt a műanyagpadlón apátiába süllyed. Átmenetileg megőrzésbe adják, és visszakerül kölyökkutya-idejének aranykorába. Egy gazos udvaron újra beleszabol az életbe, megérzi valódi ízeit. Lakótelepi cellájába visszakerülve nem eszi meg többé a levesbe áztatott száraz kenyeret. Gazdái betegségre gyanakodva néhány nap elteltével elaltatják. Zsemle életpályája mintha megnyomorított, elidegenedett, önmagából kifordult emberi létezésünk összefoglalása volna.

Gyarlóak vagyunk, s bármily jól látjuk mások gyarlóságát, saját történetünket ritkán tudjuk öncsalás nélkül végigolvasni. Borzongató, de így van. Azon se csodálkozunk viszont, ha a könyv böngészése közben egyszer csak felpillantunk, tekintetünk a semmibe réved, s

elkalandozó képzeletünk saját életünk egy-egy jelenetét löki elibénk. Olyasmit, amit nem szeretnénk látni. Főleg nem ennyire éles körvonalakkal.

Varga Zoli egykori képzőgimisként, szobrászként, tehát biztos kézzel, hűvös távolságtartással készíti szénrajzait, önmagáról, rokonokról, közeli ismerőseiről – mindannyian alkalmas modellek vagyunk. Pontosan tudja, hogy elég néhány jellegzetes forma, azon már átsejlik a lényeg. Ebben a prózában kevés az elmélkedő betét, az okoskodás, az öncélú fantáziafutam. Hozzáadott cukrot nem tartalmaz: az élet önmagában is kellően szurreális, elég ha egymás mellé állítjuk a bekövetkezett eseményeket. Mit csináljunk? Az életnek az irodalommal szemben behozhatatlan fölénye van.

Ez az időtlen alapállás teszi számomra rendkívül rokonszenvessé Varga Zoli novelláit. És persze nagyon is együttérzek az elveszetteen tébláboló elbeszélővel, aki megpróbál beilleszkedni abba, amit környezete életnek nevez. Hogy valamicskét kívül kerüljön közege nyomasztó és nyomorító kényszerein, igyekszik megfogalmazni, mi történik vele. Ismerem a stratégiáját, mert magam is gyakoroltam. Szívesen szoktatom a szemem tejüvegburás lámpájának szórt fényéhez, s kalandozok vele a különféle sorselágazások mellékvágányain, ahová az emberi életek szerelvényei diadalmasan vagy szégyenkezve befutnak.

(Varga Zoltán Zsolt: Önkéntes száműzetés, Orpheusz, 2013)